

СТИЛІСТИЧНА ІНВЕРСІЯ ЯК СКЛАДОВА ЕМОТИВНОГО СИНТАКСИСУ В РОМАНІ Ш. БРОНТЕ “ДЖЕЙН ЕЙР” ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ

У статті проаналізовано перекладацькі рішення при відтворенні інверсивних конструкцій як одного із синтаксичних засобів репрезентації емоційного стану персонажів в романі Ш. Бронте “Джейн Ейр”.

Ключові слова: *емоційний стан, емотивний синтаксис, інверсивні конструкції, лексико-граматичні трансформації.*

Домінування у сучасній лінгвістичній теорії принципу антропоцентризму, що виходить з необхідності сприймати мову як засіб трансляції знань, досвіду, емоцій та внутрішнього стану людини, обумовлює увагу дослідників, у тому числі, до способів та засобів репрезентації емоцій у текстах різної функціонально-стильової спрямованості. В англійському художньому тексті поширеним синтаксичним засобом вираження емоціонального стану персонажів є використання у їх мовленні інверсивних конструкцій.

Інверсією називають порушення звичайного порядку розташування членів речення, внаслідок якого певний елемент виявляється виділеним, отримує спеціальну конотацію емоційності або експресивності [Мороховский 1984, 148].

Інверсію як компонент англійського емотивного синтаксису розглядають у дисертаційних розвідках С. В. Іонова [Іонова 1998], С. В. Гладь [Гладь 2000], Н. М. Орлова [Орлова 2009]. Відтворенню інверсивних конструкцій у перекладі присвячено дослідження О. Я. Толочко [Толочко 2007]. Однак у художньому перекладі питання передачі інверсії як синтаксичного засобу вираження емоцій персонажів залишається маловивченим.

Мета цієї статті – показати особливості вживання інверсивних конструкцій для репрезентації емоційного стану персонажів в романі Ш. Бронте «Джейн Ейр» і проаналізувати перекладацькі рішення при відтворенні відповідних конструкцій українською та російською мовами.

Матеріалом дослідження є різночасові українські переклади роману Ш. Бронте «Джейн Ейр» П. Соколовського та У. Григораш, а також російський переклад твору В. Станевич.

Джейн Ейр, головна героїня роману, є одночасно і діючою особою, і оповідачем. Вона описує свої почуття “з середини”. В романі значна кількість емотивних висловлювань виражає ненаправлені емоції. Емоційна мовленнєва поведінка мовців є результатом їх емоційного ставлення до певної ситуації та орієнтована на самовираження, а не на цілеспрямоване підсилення висловлювання, що мало б бажаний вплив на адресата.

Формування емотивних синтаксичних структур пов'язано із залученням емоцій до комунікативно-когнітивних процесів, що викликає зміни у характері звичних мисленевих операцій. Принцип цих змін, на думку О. А. Турбіної, полягає в емоційному осмисленні денотативної ситуації, що призводить до переорієнтації пропозиції та порушення порядку механізмів актуалізації та, відповідно, до змін граматичної (синтаксичної) структури висловлювання [Турбіна 2010, 6]. У кожній мові існують свої спеціальні засоби оформлення структур емотивного синтаксису.

Серед синтаксичних структур англійської мови, що мають потенціал, у першу чергу, емотивності, а не експресивності, чільне місце посідає інверсія. Інверсивний порядок слів не є поширеним явищем в англійській мові і може вважатися певним відхиленням від мовної норми. За класифікацією І. Р. Гальперіна існують такі випадки розташування членів речення при стилістичній інверсії: додаток на початку речення; іменна частина присудка перед підметом; обставина перед підметом; присудок перед підметом [Гальперин 1958, 185].

У сучасній літературній англійській мові за інверсією поступово закріплюється стилістична функція виділення одного з членів речення в логічному плані або виділення речення в цілому в емоційному плані. Як правило, в сучасній англійській мові інвертований порядок слів більш характерний для письмового типу мовлення. Рідкоколи можна помітити атрибутивно-предикатні перестановки в усному мовленні.

Розглянемо типи інверсивних структур, що зустрічаються у романі та способи їх відтворення у перекладі.

Вживання іменної частини присудка перед дієсловом-зв'язкою є менш частотною у мовленні, а тому має більший емотивний потенціал. Інверсивно виокремлена частина складеного присудка, що виражає емоційний стан головної героїні, набуває особливої смислової значущості в інформаційній структурі речення, оскільки інверсія належить до однієї з тих синтаксично-стилістичних категорій, що робить прагматичний потенціал висловлювання більшим за той, який йому надає семантика лексичних елементів, що до нього належать.

Так, Джейн Ейр відчуває полегшення після незвичного для неї відвідування магазину із чоловіком, який сплачує за її покупки:

Glad was I to get him out of the silk warehouse, and then out of a jeweller's shop: the more he bought me, the more my cheek burned with a sense of annoyance and degradation [Bronte 1994, 267].

И рада же я была выбраться из магазина шелковых тканей, а затем из ювелирной лавки! Чем больше он покупал мне, тем ярче пылали мои щеки от досады и какого-то странного чувства унижения [Бронте 1982, 302].

У російському перекладі відтворено інверсивний порядок слів англійського речення, крім того, для підсилення емотивності В. Станевич використовує підсилювально-видільні частки *и та же*.

Підсилювально-видільна частка *и* (рос. *и*) зазвичай дозволяє перекладачам компенсувати відсутність інверсивного порядку слів у перекладі:

So happy, so gratified did I become with this new interest added to life, that I ceased to pine after kindred ... [Bronte 1994, 14].

І я зробилась така щаслива, така задоволена від свого пробудженого інтересу до життя, що перестала нарікати на свою самотність та брак рідні ... [Бронте 1999,210].

І я была так счастлива, так удовлетворена новыми интересами, вошедшими в мою жизнь, что перестала горевать о своем одиночестве, о том, что у меня нет родных ... [Бронте 1982,168].

Можливе перекладацьке рішення не компенсувати відсутність інверсивного порядку слів у перекладі іноді пояснюється наявністю інших підсилювальних елементів як в оригінальному, так і перекладному висловлюваннях: *Я стала така щаслива, така вдячна за цей свіжий інтерес до життя, що припинила сумувати через свою самотність і відсутність рідні ...* [Бронте 2009,166]. У наведеному прикладі цю функцію виконує частка *така* перед прикметниками *щаслива* та *вдячна*.

Хоча в українській та російській мовах, що мають довільний порядок слів у реченні, інверсія не має значного емотивного потенціалу, сильна позиція на початку речення завжди надає особливий статус лексичним одиницям, привертає до них увагу:

Trivial, transitory though the deed was, it was yet an active thing, and I was weary of an existence all passive [Bronte 1994, 117].

Хоч який незначний і випадковий був мій вчинок, а все ж таки вчинок, а я вже знемоглася від своєї бездіяльності [Бронте 1999, 165].

Хоч яким незначним і випадковим був мій учинок, все ж таки це був учинок, бо я вже втомилася від своєї бездіяльності [Бронте 2009, 131].

У проаналізованих перекладах роману є випадки, коли інверсія може не відтворюватися і не компенсуватися, як-от:

And just as natural was the wish to stir, under my circumstances, as it would be under his [Bronte 1994, 118].

Отож моє бажання рухатись, діяти було достоту таке ж природне, як її [Бронте 1999, 166].

Да, было мне так же необходимо, как долгая прогулка человеку, засидевшемуся в слишком удобном кресле [Бронте 1982, 134].

Більш поширеним в англійській мові типом інверсії є розташування обставини місця та часу на початку речення з подальшою інверсією підмета та присудка:

Here, then, was I in the third story, fastened into one of its mystic cells, night around me ... [Bronte 1994,209].

Отак я й лишилася замкнута серед ночі в одній із таємничих кімнат третього поверху... [Бронте 1999,297].

И вот я сидела на третьем этаже, запертая в одной из его таинственных камер, вокруг меня была ночь ... [Бронте 1982,236].

В обох мовах перекладачі знову вдаються до компенсації за допомогою підсилювальних часток.

Найчастотнішим типом інверсії в англійській мові є часткова інверсія підмета та присудка після слів із заперечною семантикою. Емотивний потенціал такої інверсії найнижчий. Здагодно, це одна з причин, чому цей тип інверсивної конструкції здебільшого не відтворюють і не компенсують у перекладі:

Not without cause was this sentiment: Mrs Reed looked frightened: her work had slipped from her knee ... [Bronte 1994,39].

Те почуття постало не без причини: місис Рід виглядала наляканою, шитво сповзло з її колін додолю ... [Бронте 1999,48].

Я відчула це не без причин: місис Рід здавалася наляканою, шитво випало їй із рук на підлогу ... [Бронте 2009, 38].

Паралельна конструкція з інверсією в англійській мові передається паралельними конструкціями без інверсії в українській та російській мовах, що, однак, дозволяє зберегти конотацію емоційності у цільовому тексті:

Never had he called me more frequently to his presence; never been kinder to me when there- and, alas! Never had I loved him so well [Bronte 1994, 245].

Ніколи він не кликав мене так часто до себе, ніколи не був лагідніший зі мною, як ці два тижні, і ніколи, на жаль, я не любила його так міцно, як тоді! [Бронте 1999, 351].

Никогда он не вызывал меня к себе так часто, как в эти дни, никогда не был ласковее со мной, и – увы!- никогда еще я так сильно не любила его! [Бронте 1982, 279].

При цьому у перекладному тексті в обох мовах неокличне речення відтворене окличним.

Таким чином, як бачимо з проаналізованих уривків, інверсивні конструкції рідко зберігаються у перекладі українською та російською мовами. Лише іноді перекладачі вдаються до копіювання синтаксичної структури оригіналу в тексті перекладу, що не завжди видається доцільним.

Для відтворення інверсії у перекладі використовують переважно комплекс способів, що включає як синтаксичні, так і лексичні, а також стилістичні засоби.

До таких способів можна віднести граматичне додавання, емплазу, прийом цілісного переосмислення, заміну типу речення. Вдало використаний прийом цілісного переосмислення краще, ніж інші методи, передає той ефект, який створює інверсія в оригіналі. Відтворюючи інверсивні структури з емотивною конотацією, перекладачі вдаються до прийому перестановки, зокрема частки на початок речення. Вживання емоційно-підсилювальних часток у перекладі сприяє увиразненню емоційної оцінки висловлювання, компенсації інверсивних структур з емотивним наповненням у цільовому тексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бронте Ш.* Джейн Ейр / Ш. Бронте. – К.: Основи, 1999. – 651 с. (переклад Петра Соколовського).
2. *Бронте Ш.* Джейн Ейр: Роман / Ш. Бронте. – К.: KM Publishing, 2009. – 528с. – (Фієста, переклад Уляни Григораш).
3. *Бронте Ш.* Джен Эйр / Ш. Бронте. –М.: Правда, 1982. – 512 с.
4. *Гальперин И. Р.* Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – 448 с.
5. *Гладько С. В.* Емотивність художнього тексту: семантико-когнітивний аспект (на матеріалі сучасної англомовної прози): дис. канд. філол. наук: 10.02.04 /

- С. В. Гладыо. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2000. – 223 с.
6. *Ионова С. В.* Эмотивность текста как лингвистическая проблема.: дис. канд. филол. наук: 10.02.19/ С. В. Ионова. – Волгоград, 1998. –197 с.
 7. *Мороховский А. Н.* Стилистика английского языка / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева.– К.:Высшая школа, 1984. – 270 с.
 8. *Орлова Н. Н.* Языковые средства выражения эмоций: синтаксический аспект: на материале современной английской прозы.: Дис. канд. филол. наук: 10.02.19, 10.02.04./ Н. Н. Орлова. – Ростов-на-Дону, 2009. – 188 с.
 9. *Толочко О. Я.* Інверсія як засіб відтворення семантично значущих концептів в оригінальному та перекладному дискурсі за матеріалами англомовних перекладів романів М. Осадчого «Більмо» та Б. Антоненко-Давидовича «Смерть» / О. Я. Толочко. – Вісник Львівського ун-ту. Серія іноземні мови. – №14. – Львів, 2007. – С. 264 – 272.
 10. *Турбина О. А.* Природа эмотивного синтаксиса и его категорий / О. А. Турбина.– Вестник ЮУрГУ. – Серия Лингвистика. – Том 10, № 2. – 2010. – С. 4 – 8.
 11. *Bronte, Ch.* Jane Eyre / Ch. Bronte. – Penguin Books, 1994. – 447 p.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2014.

Голота М. В., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченка, г. Киев

СТИЛИСТИЧЕСКАЯ ИНВЕРСИЯ КАК ЭЛЕМЕНТ ЭМОТИВНОГО СИНТАКСИСА В РОМАНЕ Ш. БРОНТЕ “ДЖЕЙН ЭЙР” И ОСОБЕННОСТИ ЕЕ ОТОБРАЖЕНИЯ В ПЕРЕВОДЕ

В статье проанализированы переводческие решения при передаче инверсивных конструкций как одного из синтаксических средств репрезентации эмоционального состояния персонажей в романе Ш. Бронте “Джейн Эйр”.

Ключевые слова: *эмоциональное состояние, эмотивный синтаксис, инверсивные конструкции, лексико-грамматические трансформации.*

Holota M. V., Stud.,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

STYLISTIC INVERSION AS AN EMOTIVE SYNTAX ELEMENT IN THE NOVEL “JANE EYRE” BY CH. BRONTE AND PECULIARITIES OF ITS TRANSLATION

The article discusses the ways of translating inversion as one of the syntactic means of representing the characters' emotional state in the novel by Ch. Bronte “Jane Eyre”.

Key words: *emotional state, emotive syntax, inversion, lexical and grammatical transformations.*